

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Μετάφραση με σχολιασμό ομιλίας νομικού της Γραμματείας του Ευρωπαϊκού
Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου περί της νομολογίας του Δικαστηρίου
που άπτεται θεμάτων τρομοκρατίας

Χυτήρη Μαρία – Σοφία
Α.Μ.: Ξ2015127

Επιβλέποντες Καθηγητές:
Μιχάλης Πολίτης, Αναπληρωτής Καθηγητής
Φωτεινή Καρλάφτη, Μέλος ΕΕΔΙΠ

Κέρκυρα, Σεπτέμβριος 2019

Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας διενεργείται μετάφραση κειμένου ομιλίας νομικού της Γραμματείας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου —εφεξής αποκαλούμενο «το Δικαστήριο»— το οποίο παρέχει μια επισκόπηση της νομολογίας του Δικαστηρίου σε θέματα τρομοκρατίας. Το κείμενο ανήκει στην εκτιθέμενη μέσω παρουσιάσεων συλλογή ψηφιακού και έντυπου υλικού επί νομικών θεμάτων του Δικαστηρίου, επονομαζόμενη COURTtalks-disCOURs. Η ευσύνοπτη αυτή αναφορά στο ζέον θέμα της αντιμετώπισης της τρομοκρατίας τηρουμένης της υποχρέωσης σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου, που υπαγορεύεται από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Ε.Σ.Δ.Α.)—εφεξής καλούμενη «η Σύμβαση»—εντάσσεται στη γενική πολιτική του Δικαστηρίου να συμβάλλει μέσω εκπαιδευτικών προγραμμάτων στην υψηλού επιπέδου επιμόρφωση των επαγγελματιών του δικαίου που βρίσκονται στην εμπροσθοφυλακή της προάσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε όλα τα 47 κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης. Προοριζόμενο για χρήση από τους λειτουργούς της δικαιοσύνης, το προς μετάφραση κείμενο της ομιλίας αποσκοπεί στην ενημέρωση αυτών σχετικά με τη νομολογία του Δικαστηρίου που αφορά στον έλεγχο της συμφωνίας ή μη των λαμβανόμενων αντιτρομοκρατικών μέτρων προς τη Σύμβαση. Στόχος είναι η ανάδειξη της εκζητούμενης εξεύρεσης εξισορροπιστικής λύσης για την αποτελεσματική άσκηση της αντιτρομοκρατικής πολιτικής με τον απαιτούμενο παράλληλο σεβασμό των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, μέσω της εύληπτης παράθεσης του αιτιολογικού ερείσματος των αποφάσεων επί της εκάστοτε επίδικης υπόθεσης, απόρροια της ευθυδικίας του Δικαστηρίου.

Παρά το γεγονός ότι το κείμενο εντάσσεται στη στρατηγική επίσημης πληροφόρησης του Δικαστηρίου, οι γλώσσες που χρησιμοποιούνται στην εκφώνηση και δημοσίευσή του είναι ευάριθμες. Εντούτοις, η επιδιωκόμενη μετάφρασή του στις λοιπές αναγνωρισμένες γλώσσες των κρατών μελών θεωρείται ότι εξυπηρετεί την ευρωπαϊκή προοπτική της πολυγλωσσίας, η προώθηση της οποίας εκπορεύεται από την Ευρωπαϊκή Πολιτιστική Συνθήκη (1954). Ως εκ τούτου, το μεταφραστικό εγχείρημα θεάται εν προκειμένω, ως παράγοντας συνοχής και εγγύησης της σταθερής και ομοιόμορφης εικόνας που θέλει να προβάλει το Δικαστήριο στους θεμιστοπόλους της ελληνικής γλωσσικής κοινότητας ως θεματοφύλακα των απαρασάλευτων αξιών και αρχών που κατοχυρώνονται στη Σύμβαση και εγγυητή της εδραίωσης του κράτους δικαίου και της δημοκρατίας στην Ευρώπη.

Σύμφωνα με τους Hatim και Mason, η μετάφραση αποτελεί ένα γλωσσικό επικοινωνιακό γεγονός, δια του οποίου επιχειρείται η μεταβίβαση του νοήματος του κειμένου-πηγή, όπως αυτό καθορίζεται και λαμβάνει επικοινωνιακή δύναμη σε ένα συγκεκριμένο περιβάλλον χρήσεως (Μπατσαλιά, 2001:23-5). Ως εκ τούτου, ο προσδιορισμός του είδους του προς μετάφραση κειμένου κρίνεται επιτακτικός, προκειμένου να επιλεγεί η κατάλληλη μεταφραστική προσέγγιση, μέσω της οποίας θα επιτευχθεί η μεταφορά του επικοινωνιακού χαρακτήρα του πρωτοτύπου και η προσαρμογή του στα μέσα και το πολιτισμικό πλαίσιο της γλώσσας-στόχος.

Πρόκειται λοιπόν, για νομικό κείμενο μη επιτακτικού χαρακτήρα— σύμφωνα με τη διάκριση των νομικών κειμένων που εισάγει η Sarcevic, με κριτήριο το status αυτών (1997:19) —κατατάσσεται δε στην κατηγορία των περιγραφικών-πληροφοριακών κειμένων νομικού περιεχομένου, η δε μετάφρασή του εξυπηρετεί μια εξειδικευμένης σκοπιμότητας επικοινωνιακή πράξη, η οποία λαμβάνει χώρα μεταξύ ειδικών γλωσσών, των νομικών. Ως λειτουργική ποικιλία ανάλογα με τη χρήση, η

νομική γλώσσα συνδέεται με συγκεκριμένους σχηματισμούς της περίπτωσης, τις - κατά Halliday Hasan-παραμέτρους του πεδίου, της στάσης και του τρόπου (Τσίγκου, 2015·Αρχάκης & Κονδύλη, 2011:94).

Το πεδίο αφορά στον σκοπό και στο περιεχόμενο της επικοινωνίας, τα οποία ήδη έχουν προεξαγγελθεί, καθώς και στον *τύπο της γλώσσας* (Μπατσαλιά, 2001:29), δηλαδή το σύνολο των γλωσσικών φαινομένων που χαρακτηρίζουν την επικοινωνία εντός των κόλπων της χορείας των νομικών. Ειδικότερα, στο υπό μετάφραση κείμενο οι ειδικές λεξιλογικές, γραμματικές, συντακτικές επιλογές που το διαφοροποιούν και το εντάσσουν σ'αυτή την κατηγορία κειμένων αντανακλώνονται στη χρήση λεξιλογικών μονάδων και φράσεων, όπως π.χ. *requérant, droit, legislation, arrêts, juridiction, en vertu de* κ.ά. Οι λεξιλογικές αυτές χρήσεις συμβάλλουν στην εξασφάλιση της αποδεκτότητας του κειμένου, καθόσον ικανοποιούν τις προσδοκίες των υψηλού νομικού γνωστικού υποβάθρου δεκτών ακροατών-αναγνωστών, οι οποίοι αναμένουν συγκεκριμένες λεξιλογικές και μορφοσυντακτικές δομές. Ως εκ τούτου, το μεταφραστικό εγχείρημα δεν ερείδεται αποκλειστικά σε μεταφραστικές και γλωσσικές δεξιότητες, αλλά στη φιλόπονη αναδίφηση του εκάστοτε μεταφραστή στην καθιερωμένη νομική γλωσσική χρήση, οι ρίζες της οποίας ενδημούν στο νομικό πολιτισμό και σύστημα της έννομης τάξης της γλώσσας άφιξης, προς παραγωγή ενός μεταφράσματος συμβατού προς τη δεδομένη επικοινωνιακή περίπτωση.

Διερευνώντας την παράμετρο της στάσης, η οποία αφορά στους συμμετέχοντες στην κειμενική πράξη επικοινωνίας, διαπιστώνεται ότι το ύφος του κειμένου είναι προφορικό, ένεκα της χρήσης φράσεων δηλωτικών προφορικότητας, π.χ. *Passons à présent à...*, σύνθετο, λόγω των μακροπερίοδων προτάσεων, τυπικό, επίσημο, σοβαρό, λόγω της χρήσης λεξιλογίου με γόητρο και στερεότυπων συντακτικών δομών, π.χ. *l'ingérence dans la liberté d'expression, Il convient de souligner que*, κ.ά. Εν προκειμένω, η μεταφραστική διεργασία έγκειται στη μεταφορά του ύφους από τη γλώσσα-πηγή στη γλώσσα-στόχο, μέσω της κατάλληλης γλωσσικής επεξεργασίας (Τσίγκου, 2011:25). Στόχος είναι η επίτευξη λόγιου ύφους, δηλαδή καλλιεργημένου λόγου, αντίστοιχου της επικοινωνιακής περίπτωσης, το οποίο ωστόσο, θα παραμένει λιτό, χάριν της ευχερούς κατανόησης και της σαφήνειας ενός κειμένου που προορίζεται να εκφωνηθεί και να μετακενώσει το μήνυμά του με αμεσότητα και καθαρότητα. Με γνώμονα δε την υφολογική συνοχή (επιλογή του σωστού επιπέδου γλώσσας, δηλαδή κατάλληλου λεξιλογίου, γραμματικών και μορφοσυντακτικών δομών), η μεταφραστική προσοχή πρέπει να είναι σε εγρήγορση, ώστε να αποφεύγεται η προσκόλληση σε συντακτικά σχήματα του πρωτοτύπου των οποίων η κατά λέξη μετάφραση θα οδηγούσε σε αδικαιολόγητη χρήση τύπων της καθαρεύουσας και περαιτέρω σε κακόηχους υβριδικούς τύπους, π.χ. *Notions clés sur le terrorisme*→*Βασικές έννοιες της τρομοκρατίας*, κι όχι *περί ή επί τρομοκρατίας*.

Δεδομένου ότι το υπό μελέτη κείμενο αποτελεί γραπτό κείμενο που προορίζεται να εκφωνηθεί, διαπιστώνονται στοιχεία συνύπαρξης του γραπτού λόγου με αυτό του προφορικού. Εντούτοις, η αδιάλειπτη ανάγνωση του κειμένου, χωρίς τη δυνατότητα ανατροφοδότησης του λόγου, καθιστά το γραπτό λόγο προεξάρχοντα έναντι του προφορικού. Ως εκ τούτου, παρατηρείται οργάνωση μονολογική, λόγος μη εξαρτημένος από το συμφραστικό πλαίσιο, δομή και διάρθρωση γραπτού κειμένου, λεξιλόγιο με γόητρο, τυποποιημένες γραμματικές και συντακτικές επιλογές, διατηρούμενων ταυτόχρονα, των χαρακτηριστικών του προφορικού λόγου. Η δε χρήση ερωτήσεων, επιρρημάτων που συνδέουν (τροπικά, συμπερασματικά,

αντιθετικά κ.λπ.) με τα προηγούμενα, όπως π.χ. *en revanche*, *ainsi*, και εκφράσεων που δηλώνουν ότι ο ομιλητής απευθύνεται ευθέως σε κάποιο κοινό, π.χ. *comme vous le verrez*, κ.ά, προσδίδει στο κείμενο τη ζωντάνια και την αμεσότητα του προφορικού λόγου.

Περαιτέρω, βασική προϋπόθεση για την επιτυχή μεταφορά της κειμενικής πράξης επικοινωνίας είναι ο μεγαλύτερος δυνατός βαθμός κατανόησης του κειμένου-πηγή. Προς τούτο συντείνει η διερεύνηση του κατά Beaugrande και Dressler κειμενικού παράγοντα της *διακειμενικότητας*, δηλαδή των όρων που κάνουν την παραγωγή και λήψη του κειμένου να εξαρτάται από την ήδη κατακτημένη γνώση συναφών κειμένων (Σελλά-Μάζη, 2008). Έτσι, τα στοιχεία του κειμένου γίνονται αντιληπτά ως *σημεία* που ενεργοποιούν ολόκληρες περιοχές προηγούμενης εμπειρίας κειμένων, τα οποία λειτουργούν ως πράξεις αναφοράς (Μπατσαλιά, 2001:27). Αυτά ανήκουν στην κατηγορία κειμένων στην οποία η Βηδενμάιερ (2009) αναφέρεται ως πληροφοριακά. Πρόκειται για κείμενα στη γλώσσα-στόχο, τα οποία μπορεί να μην εξυπηρετούν τον ίδιο σκοπό και να μην πληρούν τα χαρακτηριστικά της ίδιας τυπολογίας κειμένου με το κείμενο-πηγή, αλλά έχουν συγγενή θεματολογία και διέπονται από παρόμοιες βασικές αρχές, στις οποίες βασίζεται το προς μετάφραση κείμενο. Στο υπό μελέτη κείμενο παρατηρείται η άμεση συσχέτιση με το κείμενο της Σύμβασης (π.χ. οι αυτούσια αναφορά στα κατοχυρωμένα δια αυτής δικαιώματα του ανθρώπου), καθώς και με το σώμα των αποφάσεων του Δικαστηρίου σχετικά με τις αναφερόμενες επίδικες υποθέσεις. Ως εκ τούτου, το μεταφραστικό εγχείρημα κελεύει την προηγούμενη μελέτη αυτών των κειμένων σε αμφότερες τις γλώσσες (όπου αυτό είναι εφικτό), προς κατανόηση του κειμενικού περιεχομένου και με σκοπό την εν συνεχεία παραγωγή ενός μεταφράσματος με τις κατάλληλες λεξιλογικές επιλογές που θα καταδείξουν στο ελληνικό ακροατήριο-αναγνωστικό κοινό την εν λόγω συσχέτιση και θα ενεργοποιήσουν συνειρμικά τις γνώσεις των δεκτών επί των σχετικών κειμενικών περιβαλλόντων. Άλλωστε, το κοινό στο οποίο απευθύνεται το κείμενο αποτελεί σύνολο εντριβών σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων νομικών, το οποίο αναμένει συγκεκριμένες επιλογές σε γλωσσικό υλικό, καταδεικτικό της σχέσης άμεσης εξάρτησης στην οποία τελεί το κείμενο με την προαναφερόμενη αλυσίδα διακειμενικών αναφορών. Σε περίπτωση ακηδίας ως προς την αναγνώριση και αναπαραγωγή των διακειμενικών στοιχείων διακυβεύεται η εξασφάλιση της ενεργητικής προθυμίας των δεκτών να συμμετάσχουν στην επικοινωνιακή πράξη και της αποδεκτότητας του μεταφράσματος.

Επιπλέον, με σκοπό την παραγωγή ενός μεταφράσματος που δημιουργεί νέες σχέσεις με κείμενα στη γλώσσα άφιξης μελετήθηκαν παράλληλα κείμενα στην ελληνική, κείμενα δηλαδή που εξυπηρετούν το ίδιο επίπεδο πληροφορικότητας, διότι δημιουργήθηκαν σε συγκρίσιμη επικοινωνιακή κατάσταση και διέπονται από συγκρίσιμες συμβάσεις όσον αφορά τη δομή του κειμένου και τη χρήση της γλώσσας (Βηδενμάιερ, 2009).

Τα κείμενα αυτά, όπως π.χ. το κείμενο ομιλίας σχετικά με το άσυλο, το οποίο εντάσσεται στο ίδιο εκπαιδευτικό πρόγραμμα του Δικαστηρίου, αποτέλεσαν τη δεξαμενή άντλησης στοιχείων προθετικότητας, αποδεκτότητας, καταστασιακότητας, πληροφορικότητας, συνοχής και συνεκτικότητας.

Την παράθεση του πρωτοτύπου και του μεταφράσματος ακολουθεί η καταγραφή των μεταφραστικών προβλημάτων που αντιμετωπίστηκαν κατά την παραγωγή του μεταφράσματος και σχολιασμός των τεχνικών επίλυσής τους.

ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ

1. Notions clés sur le terrorisme et la CEDH

Le terrorisme est un fléau qui affecte de nombreux pays et tue beaucoup d'innocents. Il va à l'encontre des valeurs démocratiques fondamentales et des droits de l'homme, à commencer par le droit à la vie, que tous les États liés par la Convention ont l'obligation de protéger. Gouvernements, services de police, services de renseignements et tribunaux sont au premier rang de la lutte contre le terrorisme, mais comment garantir que, dans le cadre de cette lutte, ils respectent leurs propres obligations en matière de droits de l'homme ? A-t-on le droit de torturer des suspects pour obtenir des informations ? Qu'en est-il de la surveillance des appels téléphoniques et des courriers électroniques ? Un gouvernement peut-il annuler des élections, interdire des journaux ou tenir des procès en secret ?

Tels sont les types de questions auxquels la Cour européenne des droits de l'homme est amenée à répondre dans son travail de défense de la Convention européenne des droits de l'homme dans les pays signataires. Ainsi, le tout premier arrêt de la Cour, en 1960, concernait un homme qui était détenu en vertu de la législation spéciale antiterroriste en Irlande. Comme vous le verrez, il ressort des arrêts de la Cour que les États doivent concilier leurs actions contre le terrorisme avec leur obligation de respecter les droits de l'homme.

Il convient de souligner que la Convention donne aux États une certaine latitude pour traiter les situations considérées comme des cas d'urgence. Cette marge de manœuvre se reflète dans le libellé de l'article 15, qui permet aux États de déroger à certaines obligations « en temps de guerre ou autre danger public menaçant la vie de la nation ». Des mesures ne peuvent être prises que dans la mesure strictement exigée par la situation et elles doivent être compatibles avec les autres obligations de l'État découlant du droit international.

Cependant, et pour répondre à l'une des questions soulevée précédemment, il est impossible de déroger à certains droits, notamment au droit, garanti par l'article 3 de la Convention, de ne pas être soumis à la torture ou à d'autres formes de mauvais traitements. Il s'agit en effet d'un des droits considérés comme absolus selon la Convention et il ne souffre aucune dérogation en aucune circonstance.

Même avant d'invoquer l'article 15, les États peuvent restreindre la plupart des droits de la Convention, ceux qui ne sont pas considérés comme absolus, pour certains motifs. Cela inclut les situations d'urgence, comme par exemple, la menace d'une attaque terroriste imminente, mais ce n'est pas limité à de telles situations. Les États jouissent de ce que la Cour a appelé une ample marge d'appréciation, autrement dit un large pouvoir discrétionnaire, pour mettre en balance les droits des individus avec les intérêts de la sécurité nationale.

Comme on le verra ci-après, la lutte contre le terrorisme ne signifie pas que les États ont carte blanche pour intervenir dans les droits des personnes relevant de leur juridiction. Les gouvernements devront toujours démontrer que les mesures qu'ils prennent pour combattre le terrorisme étaient justifiées par une ou plusieurs des raisons énoncées dans le texte de la Convention ou ressortant de l'interprétation donnée par la Cour dans ses arrêts. Intéressons-nous à présent à quelques affaires clés portant sur des questions liées au terrorisme.

2. La prévention du terrorisme

Pour prévenir le terrorisme, les États peuvent prendre des mesures qui, par exemple, portent atteinte au droit au respect de la vie privée, à la liberté d'expression ou d'association, ou au droit à des élections libres.

L'article 8 de la Convention dispose que tout le monde a droit au respect de sa vie privée. Cependant, la lutte contre le terrorisme permet l'utilisation de méthodes de surveillance spéciales pour rassembler les informations qui pourraient aider à empêcher des actes de terrorisme ou permettre d'arrêter et de poursuivre des terroristes présumés.

Dès les années 1970, la Cour a admis qu'une législation accordant des pouvoirs de surveillance secrète sur les envois postaux, la correspondance et les télécommunications pouvait être, dans des circonstances exceptionnelles, nécessaire dans une société démocratique à la sécurité nationale et/ou

à la défense de l'ordre et à la prévention des infractions pénales. Plus récemment, la Cour a conclu que la surveillance de terroristes présumés au moyen d'un système de navigation par satellites (GPS) n'avait pas violé leur droit à la vie privée tel que garanti par l'article 8. Dans cette affaire, elle a estimé que des garanties adéquates avaient été prises pour empêcher l'utilisation arbitraire de telles méthodes.

En revanche, la Cour a jugé que les pouvoirs accordés à la police, conformément à une législation spéciale antiterroriste, d'arrêter et de fouiller des personnes sans raisons plausibles de les soupçonner d'avoir commis une infraction emportaient violation du droit des requérants au respect de leur vie privée. Dans cette affaire, le pouvoir conféré à la police était trop important et n'était pas assorti de garanties juridiques adéquates contre les abus.

Passons à présent à la liberté d'expression, protégée par l'article 10, dans le contexte de la prévention du terrorisme. La Cour a estimé que la condamnation de journalistes pour avoir publié des déclarations de membres présumés d'un groupe terroriste armé, qui avaient été qualifiées d'incitation à la violence, n'avait pas violé les droits des journalistes en cause au titre de cette disposition. De même, la Cour a jugé que la condamnation de l'auteur d'une caricature à une amende modérée pour complicité d'apologie du terrorisme, en raison d'une légende provocatrice concernant l'attentat du World Trade Center en 2001, n'avait pas emporté violation des droits garantis à l'intéressé par l'article 10. Dans cette affaire la Cour a conclu qu'eu égard au moment de la publication (seulement deux jours après l'événement), l'auteur aurait dû être conscient de l'impact qu'elle allait probablement avoir.

Dans une autre affaire, la Cour a conclu à la violation de l'article 10 à raison de la suspension de la publication de journaux conformément à la législation spéciale antiterroriste, même pendant une période relativement brève. De l'avis de la Cour, en pratiquant une forme de censure, les juridictions internes avaient apporté des limitations injustifiées au rôle indispensable de « chien de garde » que joue la presse.

Aucune violation de l'article 10 n'a été constatée dans une affaire introduite par l'actionnaire majoritaire d'une revue hebdomadaire, qui avait été reconnu coupable de dissémination de propagande séparatiste. L'hebdomadaire dont il était propriétaire avait publié des lettres de lecteurs accusant en des termes musclés les autorités de s'être livrées à des actes brutaux de répression dans le sud-est de la Turquie. Vu le contexte global de terrorisme dans lequel les textes avaient été publiés et le fait qu'ils étaient de nature à susciter la violence et la haine, la Cour a estimé que les autorités nationales avaient donné des motifs suffisants et pertinents pour justifier l'ingérence dans la liberté d'expression du requérant.

Ainsi, qu'en est-il de la prévention du terrorisme et de la liberté d'association, qui est protégée par l'article 11 et qui comprend les droits des partis politiques et d'autres organisations ? Eh bien, la Cour a conclu à la non-violation de cette disposition par un gouvernement qui avait dissous des partis politiques dont les buts politiques directs étaient contraires aux principes démocratiques énoncés dans la Constitution du pays. Dans cette affaire, les tribunaux nationaux avaient déjà constaté que les partis politiques en question avaient contribué fortement à une organisation terroriste et que les actes et les discours de leurs membres n'avaient pas exclu l'utilisation de la force pour réaliser leurs buts.

La Cour n'a trouvé aucune violation du droit à des élections libres dans une autre affaire où des groupes électoraux, qui avaient poursuivi les activités de partis déclarés illégaux et qui avaient été dissous en raison de leurs liens avec une organisation terroriste, s'étaient vu interdire de participer à une élection. Pour la Cour, la dissolution des groupes était proportionnée au but de la protection de la démocratie et, eu égard à l'absence d'arbitraire de la part des autorités, n'avait pas violé la libre expression de l'opinion du peuple.

3. Les interventions visant à faire cesser les attaques terroristes

Pour faire cesser les attaques terroristes, les États peuvent être appelés à utiliser la force meurtrière. Cependant, comme mentionné précédemment, ils ont l'obligation de protéger la vie de toute personne, conformément à l'article 2, y compris les vies des individus soupçonnés de terrorisme. Le recours à la force meurtrière en état de légitime défense doit être « absolument nécessaire » pour être justifié en vertu de cette disposition. Par exemple, le meurtre en 1988 par des militaires britanniques de trois membres de l'Armée républicaine irlandaise soupçonnés de préparer un attentat à la bombe

a emporté violation de l'article 2 au motif que l'opération aurait pu être menée sans recours à la force meurtrière.

Par ailleurs, la Cour a considéré que le décès des otages dans un théâtre de Moscou dû à un gaz potentiellement mortel utilisé pour neutraliser les preneurs d'otages n'avait pas emporté violation de l'article 2. Même si le gaz était dangereux et potentiellement létal, il n'était pas destiné à tuer. Le gaz avait produit l'effet souhaité sur les terroristes, plongeant la majeure partie d'entre eux dans l'inconscience, avait facilité la libération du reste des otages et avait réduit la probabilité d'une explosion. Cependant, dans cette affaire, la Cour a jugé par ailleurs que la Russie avait failli à se conformer à ses obligations positives au regard de l'article 2 à raison de la préparation insuffisante de l'opération destinée à secourir environ 900 otages.

4. L'arrestation et la détention provisoire des terroristes présumés

L'arrestation et la détention provisoire de terroristes présumés doivent être en conformité avec leur droit à la liberté et à la sûreté, tel que garanti par l'article 5. En premier lieu, il doit y avoir des raisons plausibles de soupçonner une personne de terrorisme si son arrestation doit être justifiée conformément à cette disposition. Toutefois, il est fréquent que la police soit appelée à arrêter un terroriste présumé sur la base de données fiables, mais qui ne peuvent pas, sans mettre en danger la source des informations, être révélées au suspect ou être produites en justice. La Cour a donc dit que l'article 5 § 1 de la Convention ne devait pas être interprété de manière à placer une charge disproportionnée sur les autorités dans le cadre des mesures effectives qu'elles sont amenées à prendre pour contrer le terrorisme afin de s'acquitter de leur obligation de protéger la vie conformément à la Convention.

Cependant, dans une affaire contre le Royaume-Uni, la Cour a jugé que la détention à durée indéterminée pour des raisons de sécurité nationale de ressortissants étrangers soupçonnés de terrorisme, quand ces personnes ne pouvaient pas être expulsées parce qu'elles risquaient de subir des mauvais traitements dans le pays de destination, était contraire à l'article 5. Pour permettre ce type de détention, la Grande-Bretagne avait revendiqué une dérogation en vertu de l'article 15, dont nous avons parlé précédemment, mais la Cour a estimé que la mesure opérait une discrimination injustifiée entre les citoyens britanniques et les ressortissants étrangers.

En général, la durée de détention d'un terroriste présumé ne devrait pas excéder une durée raisonnable. En conséquence, la détention provisoire de détenus accusés d'appartenir à une organisation terroriste basque, qui s'était étendue sur une période allant de quatre ans et demi à près de six ans, a été jugée contraire à l'article 5 § 3.

L'article 5 § 4 garantit aux personnes soupçonnées de terrorisme le droit d'obtenir à bref délai une décision sur la légalité de leur détention. L'absence d'un tel examen a mené à un constat de violation de cette disposition dans le cas d'un ressortissant irakien soupçonné d'avoir des liens avec Al Qaeda, qui avait été retenu dans un centre de transit fermé en attendant d'être expulsé de Belgique.

Les États doivent aussi respecter les garanties procédurales de contrôle. Aucune violation de l'article 5 § 4 n'a été constatée dans une affaire concernant la non-divulgaration pour des motifs de sécurité nationale d'éléments pertinents liés à la légalité de la détention de ressortissants étrangers soupçonnés de terrorisme. Dans cette affaire, l'exigence procédurale d'examen avait été respectée car les éléments non confidentiels incriminant cinq des requérants étaient suffisamment circonstanciés pour permettre de contester utilement la légalité de la détention des intéressés.

5. La procédure pénale contre les terroristes présumés

Comme toute personne faisant l'objet d'accusations pénales, les terroristes présumés ont droit à un procès équitable, tels que garanti par l'article 6. En premier lieu, des considérations de sécurité ou d'ordre public ne peuvent pas justifier une violation des droits de l'accusé de garder le silence et de ne pas contribuer à sa propre incrimination. La Cour a constaté qu'une déclaration que la police avait obtenue d'un mineur, qui avait été arrêté parce qu'il était soupçonné d'aide et d'assistance à une organisation terroriste et qui s'était vu refusé l'accès à un avocat pendant sa garde à vue, ne pouvait pas être utilisée comme preuve contre lui.

Dans une autre affaire, dans laquelle un détenu s'était vu refusé l'accès à un avocat pendant près de sept jours et où leurs entretiens avaient été limités quant à leur nombre et leur durée et n'avaient pas pu se dérouler en privé, la Cour a également constaté une violation de l'article 6 § 3 (c) de la Convention.

De plus, l'utilisation dans le cadre de poursuites judiciaires de déclarations obtenues par la torture ou au moyen d'une autre forme de mauvais traitements rend la procédure dans son ensemble automatiquement inéquitable, en somme, contraire à l'article 6. Cela vaut non seulement lorsque la victime du traitement contraire à l'article 3 est en fait le défendeur, mais aussi lorsque des tiers sont concernés.

Par exemple, la Cour a jugé que l'expulsion d'un requérant du Royaume-Uni vers la Jordanie, où l'intéressé avait été reconnu coupable en son absence de divers délits terroristes, violerait son droit à un procès équitable. En effet, il existait un risque réel que des preuves obtenues en torturant des tiers seraient admises contre lui lors d'un nouveau procès en Jordanie.

Un autre exemple est l'affaire d'un ressortissant marocain arrêté et poursuivi en Belgique pour avoir participé à des activités terroristes. La Cour a constaté que les déclarations incriminantes qui avaient été obtenues d'un témoin dans un pays tiers ne devaient pas être retenues comme preuves par les juridictions belges sans que celles-ci se soient préalablement assurées que le témoin en question n'avait pas été soumis à des traitements contraires à l'article 3, ce que soutenait le requérant dans cette affaire.

6. Le traitement des terroristes présumés ou reconnus coupables en détention

Les personnes soupçonnées de terrorisme et mises en détention provisoire doivent aussi être traitées de manière compatible avec l'article 3 et, comme mentionné précédemment, l'interdiction de la torture et des traitements inhumains ou dégradants est absolue. L'utilisation de certaines techniques d'interrogatoires tels que l'encapuchonnement, la privation de sommeil, de nourriture et d'eau, ou l'assujettissement de quelqu'un au bruit, s'est révélée incompatible avec l'article 3 au vu de l'intense souffrance physique et mentale qu'elles causent aux victimes.

Les terroristes reconnus coupables jouissent de la même protection contre les traitements contraires à l'article 3 lorsqu'ils sont en prison. Par exemple, on a considéré que les fouilles corporelles intégrales, y compris au plus intime de la personne, auxquelles un terroriste reconnu coupable a été soumis après chaque visite en prison pendant plus de deux ans constituaient un traitement dégradant. Cependant, aucune violation de l'article 3 n'a été constatée dans l'affaire d'un dangereux terroriste international qui avait été condamné à la réclusion à perpétuité et qui avait été gardé à l'isolement pendant huit ans. Dans cette affaire, la Cour a décidé que les conditions de détention de l'intéressé n'avaient globalement pas été suffisamment mauvaises pour s'analyser en un traitement inhumain ou dégradant, après avoir pris en compte les conditions matérielles de la détention du requérant, le fait qu'il n'avait pas été placé en isolement total ainsi que sa personnalité et sa dangerosité.

Dans l'affaire d'un autre terroriste détenu, la Cour a dit que l'absence de moyens de communication combinée avec d'importantes difficultés d'accès à la prison pour ses visiteurs s'analysait en un traitement inhumain. Cependant, elle a estimé que l'augmentation des activités avec d'autres détenus et de la fréquence des visites familiales avaient par la suite mis la détention en conformité avec l'article 3.

7. L'expulsion ou l'extradition des terroristes présumés ou condamnés

Lorsqu'il y a un risque réel qu'un terroriste présumé ou condamné soit soumis à des mauvais traitements dans un autre État, l'interdiction d'un retour dans ce pays est absolue, quelles que soient les infractions commises par l'intéressé ou sa conduite passée. Par exemple, la Cour a jugé que la mise en application d'une décision d'expulser un terroriste en Tunisie, où il avait été reconnu coupable en son absence, violerait ses droits au titre de l'article 3 puisque le gouvernement italien n'avait pas fourni des assurances diplomatiques suffisantes garantissant que le requérant ne risquerait pas d'être soumis à des traitements contraires à la Convention.

La Cour a également été amenée à se pencher sur des affaires où des États avaient extradé ou expulsé des terroristes présumés, au mépris de l'indication par la Cour au gouvernement concerné, en application de l'article 39 de son règlement, de garder le requérant sur son territoire jusqu'à ce qu'elle ait eu la possibilité d'examiner le fond des griefs de celui-ci. Par exemple, la Cour a trouvé une violation de l'article 3 et de l'article 34 dans une affaire où le requérant, un ressortissant tunisien, malgré une décision en vertu de l'article 39 de cette Cour, avait été extradé de la Belgique vers les États-Unis – où il encourait une peine de réclusion à perpétuité pour des délits terroristes qui ne pouvaient pas être considérée comme compressible au regard de la Convention.

8. Les « remises extraordinaires » de personnes soupçonnées de terrorisme

Ces dernières années, certains États ont été impliqués dans ce qu'on appelle les opérations de « remises extraordinaires » de personnes soupçonnées de terrorisme. Aussi désignée sous le terme « transfert extrajudiciaire », c'est une mesure qui implique le transfert d'une personne de la juridiction ou du territoire d'un État à ceux d'un autre État, à des fins de détention et d'interrogatoire en dehors du système juridique ordinaire. Cette mesure est totalement incompatible avec l'état de droit et les valeurs protégées par la Convention dès lors qu'elle ignore délibérément les garanties du procès équitable.

Par exemple, la Cour a trouvé une violation de l'article 5 dans l'affaire de la détention illégale d'un ressortissant allemand d'origine libanaise, qui avait été soupçonné d'avoir des liens avec des terroristes et avait fait l'objet d'une « remise extraordinaire ». Cet homme avait notamment été remis à des agents de la CIA (l'agence centrale de renseignement des États-Unis) qui opéraient à l'époque en ex-République yougoslave de Macédoine. Dans cette affaire, la Cour a aussi trouvé une violation de l'article 3 à raison de la torture et des traitements inhumains ou dégradants auquel il avait été soumis durant sa détention.

La Cour a conclu à la violation de quatre dispositions de la Convention, les articles 2, 3, 5 et 6, dans l'affaire d'un terroriste présumé, qui avait été remis aux agents de la C.I.A. en fonction en Pologne et qui avait été mis en détention à la base navale américaine située dans la baie de Guantánamo à Cuba, après une opération de « remise extraordinaire ». Dans son arrêt, la Cour a aussi exigé que la Pologne obtienne des autorités américaines l'assurance que le requérant ne serait pas condamné à mort à la suite de sa « remise extraordinaire ».

9. Remarques finales sur le terrorisme et la CEDH

L'histoire passée et récente démontre que les États font face à de sérieux défis liés au terrorisme et à la violence qu'il engendre, et qu'ils sont souvent amenés à prendre des mesures exceptionnellement strictes en réponse. Comme la Cour l'a énoncé dans un de ses jugements, un État ne saurait être tenu « d'attendre qu'un désastre survienne pour prendre des mesures propres à le conjurer ».

Ainsi qu'il ressort de cette présentation, les États, dans le cadre de leur lutte contre le terrorisme, doivent trouver le juste milieu entre leur devoir de protéger la sécurité nationale et les vies de ceux dans leur juridiction et leur obligation de respecter d'autres droits et libertés garantis par la Convention.

Lorsqu'elle est appelée à rechercher si des mesures antiterroristes sont conformes ou non à la Convention, la Cour examine minutieusement l'ensemble des circonstances de l'affaire. Cet examen approfondi, au niveau européen, doit aider à concilier la lutte contre le terrorisme et la protection des droits de l'homme. Toutes les affaires citées dans cette présentation figurent dans la base de données HUDOC. D'autres informations sont disponibles sur le site Internet de la Cour et dans les outils pédagogiques pertinents de HELP, le programme du Conseil de l'Europe de formation aux droits de l'homme pour les professionnels du droit.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΑ

1. Βασικές έννοιες της τρομοκρατίας και ΕΔΔΑ

Η τρομοκρατία έχει ενσκήψει ως πληγή σε πληθώρα χωρών και ευθύνεται για το βίαιο θάνατο πλειάδας αθώων ανθρώπων. Αντιστρατεύεται θεμελιώδεις δημοκρατικές αξίες και ανθρώπινα δικαιώματα, αρχής γενομένης από το δικαίωμα στη ζωή, το οποίο όλα τα δεσμευόμενα από τη Σύμβαση κράτη οφείλουν να προστατεύουν. Κυβερνήσεις, υπηρεσίες πληροφοριών και αστυνομώσεων και δικαστήρια προμαχούν κατά της τρομοκρατίας. Στο πλαίσιο αυτής της μάχης, εντούτοις, με ποιο τρόπο διασφαλίζεται ότι τηρούν τις υποχρεώσεις τους σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα; Επιτρέπεται οι ύποπτοι να υποβάλλονται σε βασανισμούς, με σκοπό την απόκτηση πληροφοριών; Τι ισχύει ως προς την παρακολούθηση τηλεφωνικών συνδιαλέξεων και των επικοινωνιών μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου; Δύναται μια κυβέρνηση να προβεί σε ακύρωση εκλογών, απαγόρευση κυκλοφορίας εφημερίδων ή να διεξάγει δίκες κεκλεισμένων των θυρών;

Σε τέτοιου είδους ερωτήσεις καλείται να δώσει απαντήσεις το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, στο πλαίσιο εκπλήρωσης του έργου του για την προάσπιση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου εντός των κόλπων των χωρών που την έχουν προσυπογράψει. Πράγματι, η πρώτη απόφαση του Δικαστηρίου, εκδοθείσα το 1960, αφορούσε σε έναν άνδρα που είχε τεθεί υπό κράτηση στην Ιρλανδία δυνάμει της ειδικής αντιτρομοκρατικής νομοθεσίας. Όπως θα διαπιστώσετε στη συνέχεια, η υποχρέωση των κρατών να εναρμονίζουν την αντιτρομοκρατική πολιτική τους με τον οφειλόμενο σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων απορρέει από τη νομολογία του Δικαστηρίου.

Πρέπει να επισημανθεί ότι με τη Σύμβαση παραχωρείται στα κράτη ένα ορισμένο περιθώριο αντιμετώπισης των περιστάσεων που χαρακτηρίζονται καταστάσεις έκτακτης ανάγκης. Το εν λόγω περιθώριο δράσης προβλέπεται κατά τη γραμματική διατύπωση του άρθρου 15, το οποίο επιτρέπει στα κράτη να παρεκκλίνουν από ορισμένες υποχρεώσεις *σε περίπτωση πολέμου ή άλλου δημοσίου κινδύνου που απειλεί τη ζωή του έθνους*. Κάθε κράτος δύναται να λαμβάνει μέτρα στο αυστηρώς απαιτούμενο από την κατάσταση όριο, τα οποία πρέπει να συνάδουν με τις λοιπές υποχρεώσεις των κρατών που απορρέουν από το διεθνές δίκαιο.

Ωστόσο, και προς απάντηση της πρώτης εκ των προαναφερόμενων ερωτήσεων, δεν καταλείπεται κανένα περιθώριο παρέκκλισης από ορισμένα δικαιώματα, ιδίως αυτού της μη υποβολής σε βασανισμούς ή σε άλλες μορφές κακομεταχείρισης, το οποίο διασφαλίζεται στο άρθρο 3 της Σύμβασης. Πρόκειται όντως για ένα εκ των δικαιωμάτων που

κατοχυρώνονται ως απόλυτα στη Σύμβαση και σε καμία περίπτωση δεν επιδέχεται οποιαδήποτε παρέκκλιση.

Πριν ακόμα γίνει επίκληση του άρθρου 15, τα κράτη δύνανται, σε ειδικές περιπτώσεις, να προβούν σε περιστολή της πλειονότητας εκείνων των δικαιωμάτων της Σύμβασης που δεν θεωρούνται απόλυτα. Σ' αυτές συγκαταλέγονται οι καταστάσεις ανάγκης, όπως για παράδειγμα, ενόψει απειλής για επικείμενη τρομοκρατική επίθεση, χωρίς ωστόσο, να υπάρχει περιορισμός αποκλειστικά σε τέτοιες καταστάσεις. Τα κράτη απολαμβάνουν αυτό που το Δικαστήριο έχει αποκαλέσει ευρύ περιθώριο εκτίμησης, δηλαδή ευρεία διακριτική ευχέρεια ως προς την επίτευξη ισορροπίας μεταξύ των ατομικών δικαιωμάτων και των συμφερόντων σε επίπεδο εθνικής ασφάλειας.

Όπως θα καταστεί φανερό στη συνέχεια, η μάχη κατά της τρομοκρατίας δεν συνεπάγεται εν λευκώ επέμβαση των κρατών στα δικαιώματα των προσώπων που υπόκεινται στη δικαιοδοσία τους. Οι κυβερνήσεις πρέπει πάντοτε να είναι σε θέση να αποδείξουν ότι η αιτιολογική βάση των λαμβανόμενων μέτρων για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας ερείδεται σε έναν ή περισσότερους λόγους που αναφέρονται στο κείμενο της Σύμβασης ή απορρέουν από την ερμηνευτική προσέγγιση του Δικαστηρίου μέσα από τη νομολογία του. Ας εστιάσουμε τώρα σε κάποιες υποθέσεις-ορόσημα που αφορούν σε ζητήματα που άπτονται της τρομοκρατίας.

2. Πρόληψη της τρομοκρατίας

Τα κράτη, έχοντας ως στόχο την πρόληψη της τρομοκρατίας, επιτρέπεται να λαμβάνουν μέτρα, τα οποία θίγουν δικαιώματα, όπως για παράδειγμα αυτό του σεβασμού της ιδιωτικής ζωής, το δικαίωμα στην ελευθερία έκφρασης και στην ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι ή το δικαίωμα για ελεύθερες εκλογές.

Το άρθρο 8 της Σύμβασης ορίζει ότι κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στον σεβασμό της ιδιωτικής ζωής

του. Ωστόσο, η μάχη κατά της τρομοκρατίας επιτρέπει την εφαρμογή ειδικών μεθόδων παρακολούθησης, με σκοπό τη συλλογή πληροφοριών που θα μπορούσαν να αποδειχθούν χρήσιμες στην αποτροπή τρομοκρατικών ενεργειών ή στη σύλληψη και δίωξη ατόμων φερόμενων ως τρομοκρατών.

Ήδη από τη δεκαετία του 1970 το Δικαστήριο δέχτηκε ότι σε μια δημοκρατική κοινωνία η ύπαρξη νομοθεσίας που παρέχει εξουσία μυστικής παρακολούθησης των ταχυδρομικών αντικειμένων, της αλληλογραφίας και των τηλεπικοινωνιών θα μπορούσε, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, να είναι απαραίτητη για την εθνική ασφάλεια και / ή την διασφάλιση της έννομης τάξης και την πρόληψη ποινικών αδικημάτων. Πρόσφατα, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η παρακολούθηση ατόμων φερόμενων ως τρομοκρατών με τη χρήση δορυφορικού συστήματος προσδιορισμού θέσης (GPS), δεν συνιστούσε παραβίαση του δικαιώματος στο σεβασμό της ιδιωτικής ζωής, όπως αυτό κατοχυρώνεται στο άρθρο 8. Στην εν λόγω υπόθεση το Δικαστήριο εκτίμησε ότι τηρήθηκαν οι επαρκείς εγγυήσεις για την αποτροπή αυθαίρετης εφαρμογής τέτοιων μεθόδων.

Αντίθετα, το Δικαστήριο έκρινε ότι η παραχωρούμενη, δυνάμει ειδικής αντιτρομοκρατικής νομοθεσίας, εξουσία στην αστυνομία να συλλαμβάνει και να υποβάλλει σε έρευνα πρόσωπα χωρίς να υπάρχει εύλογη υπόνοια ότι έχουν διαπράξει κάποιο αδίκημα, συνιστούσε παραβίαση του δικαιώματος στον σεβασμό της ιδιωτικής ζωής των προσφευγόντων. Στην εν λόγω υπόθεση η εξουσία που είχε ανατεθεί στην αστυνομία ήταν υπέρμετρη και δεν συνοδευόταν από επαρκείς νομικές εγγυήσεις ενάντια στις καταχρήσεις.

Ας εξετάσουμε σ' αυτό το σημείο το προστατευόμενο στο άρθρο 10 δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης, υπό το πρίσμα της πρόληψης της τρομοκρατίας. Η καταδίκη δημοσιογράφων επειδή δημοσίευσαν δηλώσεις ατόμων φερόμενων ως μελών ένοπλης τρομοκρατικής ομάδας, οι οποίες χαρακτηρίστηκαν προτροπή σε βία, δεν θεωρήθηκε από το Δικαστήριο παραβίαση των επίδικων δικαιωμάτων βάσει της εν λόγω διάταξης. Ομοίως, το Δικαστήριο έκρινε ότι η καταδίκη γελοιογράφου σε χρηματική ποινή εύλογου ύψους για συνέργεια σε πράξη επιδοκιμασίας τρομοκρατικών ενεργειών, εξαιτίας προκλητικής επιγραφής που αφορούσε στην επίθεση στο Παγκόσμιο Κέντρο Εμπορίου το 2001, δεν συνεπάγεται παραβίαση των διασφαλιζόμενων στο άρθρο 10 δικαιωμάτων του ενδιαφερομένου. Στην εν λόγω υπόθεση το Δικαστήριο, λαμβάνοντας υπόψη τον χρόνο δημοσίευσης (μόλις δύο ημέρες μετά το συμβάν), αποφάνθηκε ότι ο γελοιογράφος όφειλε να εκτιμήσει τον πιθανό αντίκτυπο.

Σε μια άλλη υπόθεση που αφορούσε στην αναστολή κυκλοφορίας εφημερίδων κατ' εφαρμογή της ειδικής αντιτρομοκρατικής νομοθεσίας, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 10, παρά το γεγονός ότι η αναστολή ήταν σχετικά βραχείας διάρκειας. Κατά τη γνώμη του Δικαστηρίου, με την εφαρμογή μιας μορφής λογοκρισίας, τα εθνικά δικαστήρια περιήγαγαν την ανεξαρτησία που απολαμβάνει ο Τύπος ως "άγρυπνος φρουρός" σε αδικαιολόγητο περιορισμό.

Καμία παραβίαση του άρθρου 10 δεν διαπιστώθηκε σε υπόθεση που εισήγαγε ο κύριος μέτοχος τον κύριο μέτοχο ενός εβδομαδιαίου περιοδικού, ο οποίος είχε καταδικαστεί για διάδοση αυτονομιστικής προπαγάνδας. Στο εν λόγω περιοδικό, του οποίου ιδιοκτήτης ήταν ο προσφεύγων, είχαν δημοσιευτεί επιστολές αναγνωστών οι οποίες καταδίκάζαν με σφοδρότητα τις αρχές για εμπλοκή σε πράξεις βίαιης καταστολής στη νοτιοανατολική Τουρκία. Λαμβάνοντας υπόψη το γενικό πλαίσιο τρομοκρατίας εντός του οποίου δημοσιεύτηκαν τα εν λόγω κείμενα, και το γεγονός ότι ήταν ικανά να προκαλέσουν βία και μίσος, το Δικαστήριο εκτίμησε ότι οι εθνικές αρχές είχαν προβάλει λυσιτελείς και επαρκείς λόγους για να αιτιολογήσουν την παρέμβαση στην ελευθερία έκφρασης του προσφεύγοντος.

Πώς αντιμετωπίζεται άραγε η προληπτική δράση ενάντια στην τρομοκρατία υπό το πρίσμα της προστατευόμενης στο άρθρο 11 ελευθερίας του συνεταιρίζεσθαι, η οποία περιλαμβάνει τα δικαιώματα των πολιτικών κομμάτων και άλλων οργανώσεων; Το Δικαστήριο, λοιπόν, αποφάνθηκε ότι δεν υπήρξε παραβίαση της εν λόγω διάταξης εκ μέρους κυβέρνησης που προέβη στη διάλυση πολιτικών κομμάτων, των οποίων οι βασικοί πολιτικοί στόχοι αντίκεινταν σε δημοκρατικές αρχές του εθνικού Συντάγματος. Στην εν λόγω υπόθεση τα εθνικά δικαστήρια είχαν ήδη διαπιστώσει ότι τα εν λόγω πολιτικά κόμματα παρείχαν ένθερμη υποστήριξη σε τρομοκρατική οργάνωση και ότι οι ενέργειες και η ρητορική των μελών τους δεν απέρριπταν τη χρήση βίας ως μέσο επίτευξης των στόχων τους.

Σε μια άλλη υπόθεση που αφορούσε στην απαγόρευση συμμετοχής στην εκλογική διαδικασία

συνδυασμών, οι οποίοι συνέχιζαν τη δραστηριότητα κομμάτων που είχαν κηρυχθεί παράνομα, και είχαν διαλυθεί εξαιτίας της διασύνδεσής τους με τρομοκρατική οργάνωση, το Δικαστήριο δεν διαπίστωσε καμία παραβίαση του δικαιώματος για ελεύθερες εκλογές. Σύμφωνα με το Δικαστήριο, η διάλυση των εκλογικών συνδυασμών ήταν αναλογική προς το σκοπό της προστασίας της δημοκρατίας. Λαμβάνοντας δε υπόψη την απουσία αυθαιρεσιών εκ μέρους των αρχών, έκρινε ότι δεν επήλθε πλήγμα στην ελεύθερη έκφραση της λαϊκής γνώμης.

3. Επεμβάσεις με σκοπό την καταστολή των τρομοκρατικών επιθέσεων

Τα κράτη, προκειμένου να καταστείλουν τις τρομοκρατικές επιθέσεις, ενδέχεται να κληθούν να κάνουν χρήση θανατηφόρας βίας. Ωστόσο, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, τα κράτη αναλαμβάνουν, δυνάμει του άρθρου 2, την υποχρέωση να προστατεύουν τη ζωή κάθε προσώπου, συμπεριλαμβανομένων των υπόπτων για τρομοκρατία. Η καταφυγή στη θανατηφόρα βία σε κατάσταση νόμιμης άμυνας πρέπει να είναι "απολύτως αναγκαία", ώστε να μπορεί να γίνει επίκληση αυτής της διάταξης. Για παράδειγμα, η δολοφονία που διέπραξαν βρετανοί στρατιωτικοί το 1988, σε βάρος τριών μελών του Ιρλανδικού Δημοκρατικού Στρατού, υπόπτων για σχεδιασμό βομβιστικής επίθεσης, συνιστούσε παραβίαση του άρθρου 2 με την αιτιολογία ότι η επιχείρηση μπορούσε να διεξαχθεί χωρίς καταφυγή σε θανατηφόρα βία.

Επιπλέον, το Δικαστήριο θεώρησε ότι ο θάνατος ομήρων που επήλθε στο εσωτερικό θεάτρου της Μόσχας από δυνητικά θανατηφόρο αέριο που χρησιμοποιήθηκε με σκοπό την εξουδετέρωση των απαγωγέων, δεν συνεπάγεται παραβίαση του άρθρου 2. Παρά την επικινδυνότητα και τη δυνητικά θανατογόνο δράση του, το αέριο δεν προοριζόταν να προκαλέσει το θάνατο. Η χρήση του επέφερε το επιθυμητό αποτέλεσμα, προκαλώντας την απώλεια των αισθήσεων στους περισσότερους εκ των τρομοκρατών, διευκόλυνε δε την απελευθέρωση των υπολοίπων ομήρων και μείωσε τις πιθανότητες έκρηξης. Εντούτοις, στην ίδια υπόθεση το Δικαστήριο έκρινε περαιτέρω ότι η Ρωσία απέτυχε να συμμορφωθεί προς τις θετικές υποχρεώσεις της υπό το πρίσμα του άρθρου 2, εξαιτίας του ανεπαρκούς σχεδιασμού μιας επιχείρησης που αποσκοπούσε στη διάσωση περίπου 900 ομήρων.

4. Σύλληψη και προσωρινή κράτηση ατόμων φερόμενων ως τρομοκρατών

Η σύλληψη και η προσωρινή κράτηση των φερόμενων ως τρομοκρατών πρέπει να λαμβάνουν χώρα κατά τρόπο που να συνάδει με το ατομικό δικαίωμα στην ελευθερία και την ασφάλεια, όπως αυτό διασφαλίζεται στο άρθρο 5. Πρέπει καταρχήν να συντρέχουν λόγοι που θεμελιώνουν εύλογη υπόνοια εμπλοκής σε τρομοκρατικές δράσεις, ώστε η σύλληψη να βρίσκει αιτιολογικό έρεισμα στην εν λόγω διάταξη. Παρ' όλα αυτά, είναι σύνηθες φαινόμενο η αστυνομία να καλείται να προβεί στη σύλληψη φερόμενου ως τρομοκράτη, βασιζόμενη σε αξιόπιστα στοιχεία, τα οποία ωστόσο, δεν μπορούν να ανακοινωθούν στον ύποπτο ή να προσκομιστούν ενώπιον δικαστικών αρχών, χωρίς η πηγή των πληροφοριών να τίθεται σε κίνδυνο αποκάλυψης. Το Δικαστήριο λοιπόν, έχει υποστηρίξει ότι η ερμηνευτική προσέγγιση της παραγράφου 1 του άρθρου 5 της Σύμβασης δεν πρέπει να επιφορτίζει δυσανάλογα το έργο των αρχών που έγκειται στη λήψη κατάλληλων μέτρων ενάντια στην τρομοκρατία και αποσκοπεί στην εκπλήρωση της προβλεπόμενης από τη Σύμβαση υποχρέωσής τους να προστατεύουν την ανθρώπινη ζωή.

Ωστόσο, σε μια υπόθεση κατά του Ηνωμένου Βασιλείου, το Δικαστήριο έκρινε ότι η επ' αόριστον κράτηση για λόγους εθνικής ασφάλειας, αλλοδαπών υπηκόων υπόπτων για τρομοκρατία, εφόσον αυτοί δεν ήταν δυνατό να απελαθούν εξαιτίας του κινδύνου να υποστούν κακομεταχείριση στο κράτος προορισμού, ήταν αντίθετη προς το άρθρο 5. Προκειμένου να κριθεί το επιτρεπτό της επιβολής της μορφής κράτησης, το Ηνωμένο Βασίλειο επικαλέστηκε την προαναφερόμενη ρήτρα παρέκκλισης που κατοχυρώνεται στο άρθρο 15, πλην όμως το Δικαστήριο εκτίμησε ότι το μέτρο εισήγαγε αδικαιολόγητη διάκριση μεταξύ βρετανών πολιτών και αλλοδαπών υπηκόων.

Κατά κανόνα, η διάρκεια της κράτησης φερόμενου ως τρομοκράτη δεν θα πρέπει να ξεπερνάει ένα εύλογο χρονικό διάστημα. Επομένως, η προσωρινή κράτηση διάρκειας τεσσεράμισι έως περίπου έξι ετών, κρατούμενων με την κατηγορία ότι ανήκαν σε βασική τρομοκρατική οργάνωση, κρίθηκε αντίθετη προς το άρθρο 5 παράγραφος 3.

Το άρθρο 5 παράγραφος 4 κατοχυρώνει στο πρόσωπο των υπόπτων για τρομοκρατία την αξίωση για εντός βραχείας προθεσμίας έκδοση δικαστικής απόφασης για τη νομιμότητα της κράτησής τους. Στην περίπτωση ενός ιρακινού υπηκόου υπόπτου για διασύνδεση με την Al Qaeda, ο οποίος κρατούταν σε κλειστό προαναχωρησιακό κέντρο εν αναμονή απέλασής του από το Βέλγιο, η μη διενέργεια σχετικού ελέγχου νομιμότητας οδήγησε στη διαπίστωση παραβίασης της εν λόγω

διάταξης.

Τα κράτη θα πρέπει περαιτέρω, να τηρούν τις διαδικαστικές εγγυήσεις διενέργειας του ελέγχου. Καμία παραβίαση της παραγράφου 4 του άρθρου 5 δεν διαπιστώθηκε σε υπόθεση που αφορούσε στη μη δημοσιοποίηση για λόγους εθνικής ασφάλειας στοιχείων σχετικών με τη νομιμότητα της κράτησης αλλοδαπών υπηκόων υπόπτων για τρομοκρατία. Στην εν λόγω υπόθεση οι διαδικαστικές προϋποθέσεις του ελέγχου πληρούνταν, διότι τα μη εμπιστευτικού χαρακτήρα στοιχεία που ενοχοποιούσαν πέντε εκ των προσφευγόντων, παρασχέθηκαν κατά τρόπο επαρκώς τεκμηριωμένο, ώστε να καθίσταται δυνατή η λυσιτελής διαπίστωση της νομιμότητας της κράτησης των ενδιαφερομένων.

5. Ποινική διαδικασία σε βάρος φερόμενων ως τρομοκρατών

Όπως κάθε πρόσωπο σε βάρος του οποίου έχουν απαγγελθεί κατηγορίες ποινικής φύσης, έτσι και οι φερόμενοι ως τρομοκράτες έχουν το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, όπως αυτό κατοχυρώνεται στο άρθρο 6. Οι λόγοι ασφάλειας και δημόσιας τάξης δεν μπορούν καταρχήν να δικαιολογήσουν παραβίαση του δικαιώματος σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης του κατηγορουμένου. Το Δικαστήριο κατέληξε ότι η κατάθεση που έλαβε η αστυνομία από ανήλικο, ο οποίος είχε συλληφθεί ως ύποπτος για παροχή βοήθειας και συνδρομής σε τρομοκρατική οργάνωση και ο οποίος στερήθηκε τη δυνατότητα να έρθει σε επαφή με δικηγόρο κατά τη διάρκεια της κράτησής του, δεν μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως αποδεικτικό μέσο για την ενοχή του.

Σε μια άλλη υπόθεση, το Δικαστήριο κατέληξε ότι η για επτά περίπου ημέρες στέρηση σε κρατούμενο της δυνατότητας να έρθει σε επαφή με δικηγόρο και ο περιορισμός της μεταξύ τους επικοινωνίας τόσο ως προς τη συχνότητα όσο και ως προς τη διάρκειά της, χωρίς δε αυτή να επιτρέπεται να πραγματοποιείται με μυστικότητα, αποτέλεσε παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 3 στοιχ. γ' της Σύμβασης.

Επιπλέον, η χρήση, στο πλαίσιο της δικαστικής έρευνας, καταθέσεων που λήφθηκαν με βασανιστήρια ή με άλλες μορφές κακομεταχείρισης, καθιστά αυτόματα μη χρηστή τη διαδικασία στο σύνολό της και τελικά, αντίθετη προς το άρθρο 6. Αυτό δεν ισχύει μόνο στις περιπτώσεις που το θύμα της αντίθετης προς το άρθρο 3 μεταχείρισης είναι, στην πραγματικότητα, το πρόσωπο εναντίον του οποίου στρέφονται οι κατηγορίες, αλλά και στην περίπτωση που ενδιαφερόμενοι είναι τρίτα πρόσωπα.

Για παράδειγμα, το Δικαστήριο έκρινε ότι η απέλαση ενός αιτούντος άσυλο από το Ηνωμένο Βασίλειο στην Ιορδανία, όπου ο ενδιαφερόμενος είχε καταδικαστεί ερήμην για διάφορα τρομοκρατικά αδικήματα, παραβίαζε το δικαίωμά του σε δίκαιη δίκη. Υπήρχε, όντως, πραγματικός κίνδυνος τα αποδεικτικά στοιχεία που αποκτήθηκαν με βασανισμούς τρίτων προσώπων να γίνουν δεκτά εις βάρος του, σε περίπτωση εκ νέου διεξαγωγής δίκης στην Ιορδανία.

Άλλο παράδειγμα αποτελεί η υπόθεση ενός μαροκινού υπηκόου, ο οποίος συνελήφθη και διώχθηκε ποινικά στο Βέλγιο για συμμετοχή σε τρομοκρατικές ενέργειες. Το Δικαστήριο κατέληξε ότι οι ενοχοποιητικές καταθέσεις που είχαν ληφθεί από μάρτυρα σε τρίτη χώρα δεν έπρεπε να χρησιμοποιηθούν ως αποδεικτικά στοιχεία από τα βελγικά δικαστήρια, χωρίς την προηγούμενη διαβεβαίωσή τους ότι ο αναφερόμενος μάρτυρας δεν υπέστη μεταχείριση αντίθετη προς το άρθρο 3, όπως ισχυριζόταν ο προσφεύγων στο πλαίσιο της εν λόγω υπόθεσης.

6. Μεταχείριση φερόμενων ή καταδικασθέντων τρομοκρατών τελούντων υπό κράτηση

Τα πρόσωπα που είναι ύποπτα για τρομοκρατία και τίθενται υπό προσωρινή κράτηση, πρέπει, ομοίως, να τυγχάνουν μεταχείρισης συμβατής με το άρθρο 3 και, όπως προαναφέρθηκε, η απαγόρευση των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης είναι απόλυτη. Η χρήση ορισμένων ανακριτικών πρακτικών, όπως η πλήρης κάλυψη της κεφαλής με κουκούλα, η στέρηση ύπνου, τροφής και νερού ή η υποβολή σε θόρυβο, αποδείχτηκε ασύμβατη με το άρθρο 3, λόγω της έντονης σωματικής και ψυχικής οδύνης που προκαλούν στα θύματα.

Κατά τη διάρκεια του εγκλεισμού τους οι καταδικασθέντες τρομοκράτες απολαύουν, ομοίως, προστασίας από μεταχειρίσεις αντίθετες προς το άρθρο 3. Για παράδειγμα, η υποβολή καταδικασθέντος τρομοκράτη σε πλήρεις σωματικές έρευνες, συμπεριλαμβανομένων των ευαίσθητων περιοχών του σώματός του, μετά από κάθε επισκεπτήριο στη φυλακή και για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των δύο ετών, θεωρήθηκε εξευτελιστική μεταχείριση.

Καμία παραβίαση του άρθρου 3 ωστόσο, δεν διαπιστώθηκε στην υπόθεση που αφορούσε σε επικίνδυνο διεθνή τρομοκράτη, ο οποίος είχε καταδικαστεί σε ποινή ισόβιας κάθειρξης και

κρατούταν επί οκτώ χρόνια σε καθεστώς απομόνωσης. Στην εν λόγω υπόθεση το Δικαστήριο, αφού έλαβε υπόψη τις πραγματικές συνθήκες κράτησης του προσφεύγοντος, το γεγονός ότι δεν είχε τεθεί σε καθεστώς πλήρους απομόνωσης, καθώς και την προσωπικότητα και το βαθμό επικινδυνότητάς του, αποφάνθηκε ότι οι γενικές συνθήκες κράτησης του ενδιαφερόμενου δεν ήταν αρκούντως κακές ώστε να εκληφθούν ως απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση.

Στην υπόθεση ενός άλλου τρομοκράτη υπό κράτηση, το Δικαστήριο υποστήριξε ότι η έλλειψη μέσων επικοινωνίας σε συνδυασμό με τις σημαντικές δυσκολίες πρόσβασης στη φυλακή που αντιμετώπιζαν οι επισκέπτες αυτού, ισοδυναμούσε με απάνθρωπη μεταχείριση. Ωστόσο, το Δικαστήριο εκτίμησε ότι η συμμετοχή σε περισσότερες κοινές δραστηριότητες κρατουμένων και η αύξηση της συχνότητας των επισκέψεων οικείων προσώπων κατέστησαν στη συνέχεια την κράτηση σύμφωνη με το άρθρο 3.

7. Απέλαση ή έκδοση φερόμενων ή καταδικασθέντων τρομοκρατών

Όταν υπάρχει πραγματικός κίνδυνος έκθεσης φερόμενου ή καταδικασθέντος τρομοκράτη σε κακομεταχείριση σε ένα άλλο κράτος, η απαγόρευση επιστροφής του στο εν λόγω κράτος είναι απόλυτη, ανεξάρτητα από τα αδικήματα που διέπραξε ο ενδιαφερόμενος ή την προηγούμενη συμπεριφορά του. Για παράδειγμα, το Δικαστήριο έκρινε ότι η εκτέλεση απόφασης απέλασης τρομοκράτη στην Τυνησία, όπου είχε καταδικαστεί ερήμην, παραβίαζε τα δικαιώματά του βάσει του άρθρου 3, καθόσον η ιταλική κυβέρνηση δεν είχε παρασχέσει επαρκείς διπλωματικές εγγυήσεις ώστε να διασφαλίζεται ότι ο προσφεύγων δεν διέτρεχε κίνδυνο να υποστεί μεταχείριση αντίθετη προς τη Σύμβαση.

Το Δικαστήριο έχει κληθεί επίσης, να εξετάσει υποθέσεις απέλασης ή έκδοσης φερόμενων ως τρομοκρατών, στις οποίες οι κυβερνήσεις των ενδιαφερόμενων κρατών παρέκαμψαν την ερειδόμενη στο άρθρο 39 του Κανονισμού του Δικαστηρίου υπόδειξή του, η οποία αφορούσε στην παραμονή του προσφεύγοντα στο έδαφος του κράτους για όσο χρονικό διάστημα απαιτούνται για την εξέταση του βάσιμου των αιτιάσεων του. Για παράδειγμα, το Δικαστήριο εντόπισε παραβίαση του άρθρου 3 και του άρθρου 34 σε μια υπόθεση, στην οποία, παρά την έκδοση απόφασης του Δικαστηρίου δυνάμει του άρθρου 39, ο προσφεύγων, υπήκοος Τυνησίας, απελάθηκε από το Βέλγιο στις Ηνωμένες Πολιτείες – εκεί αντιμετώπιζε ποινή ισόβιας κάθειρξης για τρομοκρατικά αδικήματα, η οποία δεν μπορούσε να θεωρηθεί, υπό το πρίσμα της Σύμβασης, ότι επιδέχεται μείωση.

8. Κατ' εξαίρεση παράδοση προσώπων ύποπτων για τρομοκρατία

Τα τελευταία χρόνια ορισμένα κράτη μετέλθαν την πρακτική των καλούμενων «κατ' εξαίρεση παραδόσεων» προσώπων ύποπτων για τρομοκρατία. Επονομαζόμενη και ως «εξωδικαστική μεταφορά», η πρακτική αυτή αποτελεί μέτρο το οποίο έγκειται στη μεταφορά ενός προσώπου από το έδαφος ενός κράτους σ' αυτό ενός άλλου ή στην υπαγωγή του στη δικαιοδοσία άλλου κράτους, για σκοπούς κράτησης και ανάκρισης εκτός των ορίων ισχύος του νομικού συστήματος στο οποίο το πρόσωπο αυτό κανονικά υπάγεται. Το μέτρο αυτό είναι απολύτως ασύμβατο με το κράτος δικαίου και τις αξίες που προστατεύονται από τη Σύμβαση, εφόσον παραγκωνίζει σκόπιμα τις εγγυήσεις διεξαγωγής δίκαιης δίκης.

Για παράδειγμα, το Δικαστήριο εντόπισε παραβίαση του άρθρου 5 στην υπόθεση παράνομης κράτησης ενός γερμανού υπηκόου, λιβανέζικης εθνικότητας, ύποπτου διασύνδεσης με τρομοκράτες, ο οποίος υπάχθηκε στο μέτρο της κατ' εξαίρεση παράδοσης. Ειδικότερα, ο άνδρας αυτός παραδόθηκε σε πράκτορες της Κεντρικής Υπηρεσίας Πληροφοριών των ΗΠΑ (CIA), οι οποίοι τότε δραστηριοποιούνταν στην Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας. Το Δικαστήριο εντόπισε, και σε αυτή την υπόθεση, παραβίαση του άρθρου 3, λόγω των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης που υπέστη ο εν λόγω υπήκοος Γερμανίας κατά τη διάρκεια της κράτησής του.

Το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι υπήρξε παραβίαση τεσσάρων διατάξεων της Σύμβασης, και συγκεκριμένα των άρθρων 2, 3, 5 και 6, στην υπόθεση φερόμενου ως τρομοκράτη, ο οποίος, κατόπιν εφαρμογής της πρακτικής της κατ' εξαίρεση παράδοσης, παραδόθηκε σε πράκτορες της CIA που υπηρετούσαν στην Πολωνία και τέθηκε υπό κράτηση στην αμερικανική ναυτική βάση στον κόλπο του Γκουαντανάμο στην Κούβα. Με την απόφασή του το Δικαστήριο απαίτησε από την Πολωνία να λάβει από τις αμερικανικές αρχές τη διαβεβαίωση ότι ο προσφεύγων δεν θα καταδικαστεί σε θανατική ποινή ύστερα από την κατ' εξαίρεση παράδοσή του.

9. Τελευταίες παρατηρήσεις για την τρομοκρατία και το ΕΔΑΔ

Η απώτερη και πρόσφατη ιστορία καταδεικνύουν ότι τα κράτη έρχονται αντιμέτωπα με σοβαρές προκλήσεις όσον αφορά την τρομοκρατία και τη βία που αυτή γεννά, και συχνά ωθούνται στη λήψη εξαιρετικά αυστηρών μέτρων για την αντιμετώπισή τους. Όπως αναφέρει το Δικαστήριο σε μία από τις αποφάσεις του, τα κράτη δεν είναι δυνατό να υποχρεούνται «να αναμένουν να επιπέσει πρώτα μια καταστροφή για να λάβουν τα κατάλληλα μέτρα αποσόβησής της».

Όπως προκύπτει από την παρούσα παρουσίαση, τα κράτη, στο πλαίσιο της μάχης που δίνουν κατά της τρομοκρατίας, πρέπει να επιτυγχάνουν τη σωστή ισορροπία μεταξύ του καθήκοντος να προστατεύουν την εθνική ασφάλεια και τη ζωή των υπαγόμενων στη δικαιοδοσία τους, και της υποχρέωσης να σέβονται τα λοιπά δικαιώματα και ελευθερίες που κατοχυρώνει η Σύμβαση.

Όταν το Δικαστήριο καλείται να ελέγξει τη συμφωνία ή μη των αντιτρομοκρατικών μέτρων προς τη Σύμβαση, εξετάζει καταλεπτώς το σύνολο των πραγματικών περιστατικών της υπόθεσης. Αυτή η εμβριθής εξέταση πρέπει να συμβάλλει, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, στην εναρμόνιση της μάχης κατά της τρομοκρατίας με την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Όλες οι υποθέσεις που παρατέθηκαν στο πλαίσιο της παρούσας παρουσίασης, εκτίθενται στη βάση δεδομένων HUDOC. Πρόσθετες πληροφορίες διατίθενται στον διαδικτυακό τόπο του Δικαστηρίου και στο σχετικό εκπαιδευτικό υλικό του HELP, του Ευρωπαϊκού Προγράμματος για την εκπαίδευση των επαγγελματιών του δικαίου πάνω στα ανθρώπινα δικαιώματα του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Σύμφωνα με τον Κεντρωτή, η μετάφραση είναι η με γλωσσικά μέσα επιτέλεση ενός πειράματος σε υποχρεωτική αναφορά προς κάποιο κείμενο. Εξηγώντας δε τον ορισμό, αναφέρει ότι πρόκειται για την ορθολογική μεταφορά του περιεχομένου του κειμένου της γλώσσας αφετηρίας με γλωσσικά μέσα που του διαθέτει αποκλειστικά η γλώσσα αφίξεως (2000:124). Επιπλέον, η Τσίγκου καταλήγει, η μετάφραση είναι μια γλωσσική διεργασία υπό την έννοια ότι, αφού εντοπισθούν και αναλυθούν, μεταφέρονται, με γλωσσικά μέσα, το νόημα, η δομή και το ύφος ενός κειμένου από τη γλώσσα-πηγή στη γλώσσα-στόχο. Εκ των ως άνω ορισμών, προκύπτει σαφώς ότι η επιτυχής μεταφορά της κειμενικής πράξης επικοινωνίας δεν εξαρτάται μόνο από την κατά Jakobson *ερμηνεία των γλωσσικών σημείων* του κειμένου αφετηρίας μέσω της γλώσσας άφιξης, αλλά και από την ικανότητα επαναδόμησης του κειμένου στη βαλλόμενη γλώσσα με τη χρήση διαφόρων τεχνικών γραφής.

Σε ένα πρώτο επίπεδο χειρισμού της γλώσσας, κατά τη μεταφραστική διαδικασία, αντιμετωπίστηκαν ζητήματα σχετικά με:

α) Στίξη

Τα σημεία στίξης διαδραματίζουν εξέχοντα λειτουργικό ρόλο στο γραπτό λόγο, επιδρώντας δια της παρουσίας – ή ακόμα και της απουσίας – τους στη διαμόρφωση του νοήματος. Οι δύο γλώσσες εργασίας διέπονται από διαφορετικούς κανόνες χρήσης του κόμματος, με αποτέλεσμα η «αφιλτράριστη» αντιγραφή της στίξης του πρωτοτύπου να εγκυμονεί τον κίνδυνο διατάραξης της συνοχής νοηματικών σχέσεων στη δομή επιφάνειας του μεταφράσματος και κατά συνέπεια, της διασάλευσης της βάσης αποδεκτότητάς του. Με γνώμονα την παραγωγή ενός εύληπτου, χωρίς αμφισημίες και χωλά σημεία κατανόησης κειμένου, τηρήθηκαν οι συμβάσεις γραφής της νέας ελληνικής, σύμφωνα με τις προτάσεις ενδεδειγμένης χρήσης των σημείων στίξης που παρατίθενται στον Οδηγό για τη σύνταξη ευρωπαϊκών κειμένων, νομοθετικών και μη.

Ενδεικτικά παραδείγματα όπου η χρήση του κόμματος στο μετάφρασμα διαφοροποιήθηκε από αυτή του πρωτοτύπου είναι τα εξής:

- Στο μετάφρασμα της πρότασης *A-t-on le droit de torturer des suspects pour obtenir des informations ?* η προθετική φράση *με σκοπό την απόκτηση* χωρίστηκε με κόμμα, διότι ισοδυναμεί με δευτερεύουσα επιρρηματική πρόταση (ώστε να αποκτηθούν).
- Στο μετάφρασμα της πρότασης *les États, (...), doivent trouver le juste milieu entre leur devoir de protéger la sécurité nationale et les vies de ceux dans leur juridiction et leur obligation de respecter d'autres droits et libertés (...)* της ενότητας 9, τοποθετήθηκε κόμμα πριν το *και της υποχρέωσης να σέβονται*, διότι, κατά κανόνα, όταν πριν από το *και* που συνδέει δύο προτάσεις υπάρχει ένα *και* που συνδέει δύο όρους της πρώτης πρότασης, το κόμμα συνηθίζεται.

Αξίζει να αναφερθεί ότι το σύνολο των ενεργητικών όσο και των παθητικών μετοχών αποδόθηκαν με προσδιοριστικές επιθετικές αναφορικές προτάσεις, μη χρησιμοποιούμενου κόμματος πριν την αντωνυμία *που*, διότι η πρόταση που κάθε φορά εισάγει θεάται ως απαραίτητο συμπλήρωμα του λόγου. Για παράδειγμα, η παθητική μετοχή στη φράση *gaz potentiellement mortel utilisé pour neutraliser les preneurs d'otages*, αποδόθηκε με προσδιοριστική πρόταση εισαγόμενη με το *που* χωρίς να προηγείται αυτού κόμμα, ως άμεσο και αναγκαίο προσδιορισμό του υποκειμένου, διότι καθορίζεται η χρήση ποιου θανατηφόρου αερίου δεν επέφερε παραβίαση του άρθρου 2, δηλαδή αυτού που προοριζόταν για την αναισθητοποίηση

των απαγωγέων. Τυχόν χρήση κόμματος ανάμεσα στα δύο νοήματα θα οδηγούσε στον εξωφρενικό συλλογισμό ότι *δόθηκε άφεση αμαρτιών* στη χρήση θανατηφόρου αερίου που οδήγησε στο θάνατο ομήρων, και τούτο διότι θα αποδυναμωνόταν η προσδιοριστική ισχύς της αναφορικής πρότασης, καταλήγοντας σε απλό συμπλήρωμα το λόγου.

Άλλο παράδειγμα στο οποίο η μη χρήση κόμματος ενέχει τον κίνδυνο αλλοίωσης του νοήματος ή στην δυσχέρεια άμεσης κατανόησής του εντοπίζεται στην πρόταση (...) *des groupes électoraux, qui avaient poursuivi les activités de partis déclarés illégaux et qui avaient été dissous* (...). Στο πρωτότυπο καθίσταται σαφές ότι η διάλυση αφορά στους εκλογικούς συνδυασμούς, στο δε μετάφρασμα, η μη χρήση κόμματος πριν το *και είχαν διαλυθεί*, θα οδηγούσε σε αμφιλογία σχετικά με το υποκείμενο της διάλυσης (οι συνδυασμοί ή τα κόμματα).

β) Αδόκιμα συντακτικά σχήματα

Στο μετάφρασμα δεν πρέπει να αναπαράγονται σχήματα που προσιδιάζουν στη γλώσσα-πηγή, αλλά είναι αδόκιμα στη γλώσσα-στόχο. Ως εκ τούτου, επιβάλλεται η απαγκίστρωση από μορφοσυντακτική δομή του πρωτοτύπου και η με δέουσα προσοχή ελεύθερη επιλογή των άλλων μερών του λόγου και συντακτικών σχημάτων που πειθαρχούν στις συντακτικές νόρμες της ελληνικής. Ακολουθούν ενδεικτικά παραδείγματα, στα οποία η απόδοση των επισημασμένων φράσεων *ξέφυγε* από την αρπάγη της κατά λέξη μετάφρασης:

- (...) *des pouvoirs de surveillance secrète sur les envois postaux* (...) → (...) εξουσία μυστικής παρακολούθησης **των ταχυδρομικών αντικειμένων** (...)

- (...) *nécessaire (...) à la sécurité nationale* (...) → **απαραίτητη για την εθνική ασφάλεια** (...)

- *Cela inclut les situations d'urgence, (...), mais ce n'est pas limité à de telles situations.* → Σ' αυτές συγκαταλέγονται οι καταστάσεις ανάγκης, (...), **χωρίς ωστόσο, να υπάρχει περιορισμός αποκλειστικά σε τέτοιες καταστάσεις.**

Σε ένα δεύτερο επίπεδο χειρισμού της γλώσσας διενεργείται λεξιλογική ερμηνεία του πρωτοτύπου. Σκοπός είναι να εντοπιστούν και να μην διαλανθάνουν τη μεταφραστική προσοχή μορφές ισοδυναμίας μεταξύ των δύο γλωσσών, οι οποίες είναι εκ των προτέρων δεδομένες ως σχετιζόμενες με συγκεκριμένες επικοινωνιακές συνθήκες. Πρέπει λοιπόν, γίνουν οι κατάλληλες επιλογές, λαμβάνοντας υπόψη το συγκεκριμένο γλωσσικό περιβάλλον και τύπο κειμένου. Η αναζήτηση αυτών των μορφών ισοδυναμίας διενεργήθηκε τόσο σε επίπεδο λεξημάτων όσο και σε επίπεδο *συνόλων συνάφειας*, τα οποία αποτελούν, κατά τη θεωρία των Vinay και Darbelnet, σύνολα λέξεων με χαλαρούς δεσμούς συνοχής (Τσίκου: 2011:48). Ακολουθούν σχετικά παραδείγματα:

- *respectent leurs propres obligations* → **τηρούν τις υποχρεώσεις τους**

- *tenir des procès* → **διεξάγει δίκες**

- *défense de la Convention* → **προάσπιση της Σύμβασης**

- *défense de l'ordre* → **διασφάλιση της έννομης τάξης**

- *la Convention donne aux États* → με τη Σύμβαση **παραχωρείται** στα κράτη
- *il ne souffre aucune dérogation* → **δεν επιδέχεται** οποιαδήποτε **παρέκκλιση**
- *tel que garanti par l'article* → όπως αυτό **κατοχυρώνεται** στο **άρθρο**
- *raisons plausibles* → **εύλογη υπόνοια**
- *emporter violation de* → **συνιστά/συνεπάγεται παραβίαση**
- *moment de la publication* → **τον χρόνο** δημοσίευσης
- *la Cour a conclu à* → το Δικαστήριο **αποφάνθηκε ότι**
- *avaient donné des motifs* → **είχαν προβάλει λόγους**
- *motifs suffisants et pertinents* → **λυσιτελείς και επαρκείς λόγους**
(παρατηρείται ότι στην ελληνική συνηθίζεται αντίστροφη ακολουθία των επιμέρους στοιχείων της σύναψης)
- *être produites en justice* → **να προσκομιστούν ενώπιον δικαστικών αρχών**

Ωστόσο, κατά τη μεταφραστική διαδικασία εντοπίζονται και περιπτώσεις φράσεων που δεν μπορούν να αποδοθούν με μια ήδη δοσμένη από το σύστημα της ελληνικής μορφή ισοδυναμίας. Αντιθέτως, μέσω φιλόπονης ερμηνευτικής προσπάθειας, και ανάλυσης του γλωσσικού και συγκειμενικού περιβάλλοντος που περιβάλλει την εκάστοτε υπό διερεύνηση φράση, πρέπει να διαμορφωθεί ένα *εκφώνημα της αυτής σημασιολογικής και υφολογικής βαρύτητας* (Μπατσαλιά:46). Ακολουθούν σχετικά παραδείγματα:

- *tenir des procès en secret* → **διεξάγει δίκες *κεκλεισμένων των θυρών***

Εν προκειμένω, η φράση του πρωτοτύπου δηλώνει τη μυστικότητα διεξαγωγής δικών. Η απόδοση με απευθείας ισοδύναμο π.χ. *εν κρυπτώ*, θα επαμφοτερίζε μεταξύ του προαναφερόμενου νοήματος και αυτού της λάθρας διεξαγωγής δικών. Η φράση που τελικά επιλέχθηκε, θεωρήθηκε κατάλληλη να άρει αυτή την αμφιλογία.

- *chien de garde* → **άγρυπνος φρουρός**
- *carte blanche* → **εν λευκώ**

Η απόδοση των ιδιωματισμών αποτελεί σύνθετο μεταφραστικό πρόβλημα. Το πρόβλημα οποίο εντοπίζεται, εν προκειμένω, στην ύπαρξη ελληνικών ισοδυνάμων (*κέρβερος και πράσινο φώς, αντίστοιχα*), τα οποία χρησιμοποιούνται ωστόσο, σε διαφορετικό συγκειμενικό πλαίσιο. Μεταξύ των στρατηγικών επίλυσης που προτείνονται από την Baker, επιλέχθηκε ως λυσιτελής αυτή της χρήσης ιδιωματισμών με το αυτό νόημα αποτελούμενων από διαφορετικά λεξήματα (1992:74).

- *encapuchonnement* → **πλήρης κάλυψη της κεφαλής με κουκούλα**
- *système juridique ordinaire* → **του νομικού συστήματος στο οποίο το πρόσωπο αυτό κανονικά υπάγεται**

- **le droit d'obtenir à bref délai une décision** → **αξίωση** για εντός βραχείας προθεσμίας έκδοση δικαστικής απόφασης

Σε επίπεδο λεξήματος, οι επισημασμένες λέξεις των παραπάνω παραδειγμάτων έχουν ισοδύναμες αποδόσεις στην ελληνική (*κουκούλωμα*, *τακτικό* και *δικαίωμα*, αντίστοιχα), πλην όμως δεν μπορούν να εξυπηρετήσουν την επικοινωνιακή σκοπιμότητα του κειμένου. Το πρόβλημα επιλύθηκε στη μεν πρώτη περίπτωση με τη μέθοδο της παράφρασης με τη χρήση σχετικού λεξήματος (*κουκούλα*), στην δε δεύτερη και τρίτη, με τη μέθοδο της παράφρασης με τη χρήση διαφορετικών λεξημάτων (Baker:1992:37-40).

Όσον αφορά την υφολογική διάσταση του μεταφράσματος, ακολουθούν παραδείγματα λεξιλογικών και φρασεολογικών επιλογών που θεωρήθηκαν κατάλληλες προς εξυπηρέτηση του προεξαγγελλέντος επιδιωκόμενου επιπέδου ύφους.

- *cette* → *εν λόγω* ή *παρούσα*, κατά περίπτωση
- *un fléau qui affecte* → *έχει ενσκήψει ως πληγή*
- *il est impossible de* → *δεν καταλείπεται κανένα περιθώριο*
- *amende modérée* → *χρηματική ποινή εύλογου ύψους*
- *pendant une période relativement brève* → *σχετικά βραχείας διάρκειας*
- *avaient apporté des limitations injustifiées au rôle indispensable* → *περιήγαγαν την ανεξαρτησία (...) σε αδικαιολόγητο περιορισμό*
- *avaient contribué fortement* → *παρείχαν ένθερμη υποστήριξη*
- *elle ignore délibérément les garanties* → **παραγκωνίζει** σκόπιμα τις εγγυήσεις
- **les discours** de leurs membres → **η ρητορική** των μελών τους
- leurs **entretiens** avaient été limités → *ο περιορισμός της μεταξύ τους επικοινωνίας*
- *des arrêts* → *νομολογία*

Στα τρία τελευταία παραδείγματα η αντικατάσταση του πληθυντικού αριθμού με ενικό (σχήμα συνεκδοχής) κρίθηκε υφολογικά δόκιμη και προσφιλής στον τύπο και την επικοινωνιακή σκοπιμότητα του κειμένου.

Όπως προεξαγγέλθηκε, το κείμενο προορίζεται να εκφωνηθεί, το δε σώμα του και οι λοιπές μεταφράσεις του είναι ανηρτημένες στο διαδικτυακό τόπο του Δικαστηρίου. Λαμβάνοντας υπόψη ότι οι χρήστες του διαδικτύου είναι συνηθισμένοι σε μια ταχεία — συχνά μη γραμμική — ανάγνωση κειμένων, καθίσταται αναγκαίο η μετάφραση να ικανοποιεί τις απαιτήσεις του ρέοντος λόγου. Προς επίτευξη κειμενικής συνοχής και συνάφειας χρησιμοποιήθηκαν οι προτεινόμενες από τον Delisle κάτωθι τεχνικές (Μπατσαλιά, 2001: 47-48), προς εξασφάλιση διατυπώσεων συντακτικά λυσιτελέστερων αλλά και πιο φυσικών στα ελληνικά:

- α) αλλαγή της συντακτικής σειράς, προς αποφυγή νοηματικών κενών

- (...) *il ressort des arrêts de la Cour que les États doivent concilier leurs actions contre le terrorisme avec leur obligation de respecter les droits de l'homme* → *η υποχρέωση των κρατών να εναρμονίζουν την αντιτρομοκρατική πολιτική τους με τον οφειλόμενο σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων απορρέει από τη νομολογία του Δικαστηρίου.*

- Σε περιπτώσεις ταυτοπροσωπίας, όπου στα γαλλικά προηγείται, στην αρχή της περιόδου, η δευτερεύουσα (ή μετοχική) πρόταση, χωρίς αναφορά του υποκειμένου, και ακολουθεί η κύρια.

Pour faire cesser les attaques terroristes, les États peuvent être appelés à utiliser la force meurtrière. → **Τα κράτη**, προκειμένου να καταστείλουν τις τρομοκρατικές επιθέσεις, ενδέχεται να κληθούν να κάνουν χρήση θανατηφόρας βίας.

β) συμπίκνωση των στοιχείων, π.χ. *une dérogation (...) dont nous avons parlé précédemment* → **προαναφερόμενη** ρήτρα παρέκκλισης, *Il va à l'encontre des valeurs démocratiques* → **Αντιστρατεύεται** δημοκρατικές αξίες, *formes de mauvais traitements* → **μορφές κακομεταχείρισης**

γ) αποφυγή των περιττών επαναλήψεων, που βαραίνουν το κείμενο, όπως π.χ. η παράλειψη δεύτερης αναφοράς της λέξης *υπηρεσίες* στη φράση *υπηρεσίες πληροφοριών και αστυνόμευσης*.

δ) η χρήση περισσότερων λέξεων, χάριν σαφέστερης και ρέουσας διατύπωσης

- *interdire des journaux* → απαγόρευση **κυκλοφορίας** εφημερίδων

- *les intérêts de la sécurité nationale* → συμφερόντων **σε επίπεδο** εθνικής ασφάλειας

- *déclarations de membres présumés d'un groupe terroriste armé* → δηλώσεις **ατόμων** φερόμενων ως μελών ένοπλης τρομοκρατικής ομάδας

- *le décès des otages dans un théâtre* → ο θάνατος ομήρων **που επήλθε** στο εσωτερικό θεάτρου

- *la Grande-Bretagne avait revendiqué une dérogation* → το Ηνωμένο Βασίλειο επικαλέστηκε **τη ρήτρα** παρέκκλισης

- *gardé à l'isolement* → κρατούταν **σε καθεστώς** απομόνωσης

ε) η χρήση άκλιτων λέξεων που συμβάλλουν στην εκδίπλωση των ιδεών του κειμένου και στη συνεχή ροή του λόγου, όπως π.χ. η χρήση του μεταβατικού συνδέσμου *δε*.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Αρχάκης, Α. & Κονδύλη, Μ. (2011), *Εισαγωγή σε ζητήματα κοινωνιογλωσσολογίας*, 3η αναθεωρημένη έκδοση, Αθήνα: Νήσος.

Baker, M. (ed.) (2001), *The Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. London and New York: Routledge.

Βηδενμάιερ, Α. (2009), «Ερευνητική ικανότητα –Το μεγάλο μυστικό των μεταφραστών», Πρακτικά 2ης συνάντησης Ελληνόφωνων Μεταφρασεολόγων, Θεσσαλονίκη: Α.Π.Θ., 09 Μαΐου 2009

Κεντρωτής, Γ. (2000), *Θεωρία και Πράξη της Μετάφρασης*, Αθήνα: Διάυλος.

Μπατσαλιά, Φρειδερίκη (επιμ.) (2001), *Περί Μεταφράσεως: Σύγχρονες Προσεγγίσεις*. Αθήνα: Κατάρτι.

Šarcevic, S. (1997), *New Approach to Legal Translation*. New York: Aspen Publishers.

Σελλά –Μάξη, Ε. (2008), *Μετάφραση και Διερμηνεία: Κειμενογλωσσολογικές διαστάσεις της θεωρίας και της διδακτικής της Διερμηνείας στο Γλώσσας Χάριν*, αφιερωματικός τόμος στον καθηγητή Γεώργιο Μπαμπινιώτη, Αθήνα: Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα.

Τσίγκου, Μ. (2011), *Γλωσσολογία και Μετάφραση: Προσεγγίζοντας τη μεταφραστική μονάδα*, Αθήνα, Εκδόσεις Δίαυλος.

Τσίγκου, Μ. (2015), *Η τύχη της γλωσσικής ποικιλίας ως φορέα πολιτισμού στη μετάφραση*, Πρακτικά 4ης Συνάντησης Ελληνόφωνων Μεταφρασεολόγων «Η Μεταφρασεολογική Έρευνα και η Μεταφραστική Πρακτική στον Ελληνόφωνο Χώρο, Θεσσαλονίκη: Α.Π.Θ. Διαθέσιμο στο διαδικτυακό ιστότοπο: http://www.frl.auth.gr/sites/4th_trad_congress/pdf/tsigkou.pdf>